

Prawo do pracy a polityka społeczna, praca zbiorowa, red. Jan Mazur OSPPE, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005, stron 158 (ISBN 83-7363-299-9).

Książka pt. *Prawo do pracy a polityka społeczna* stanowi zbiór materiałów z konferencji zorganizowanej w murach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przez Katedrę Polityki Społecznej Instytutu Socjologii KUL w dniu 20 kwietnia 2005 roku. Temat przewodni konferencji pokrywa się z tytułem omawianej książki, w której podejmowana problematyka dotyczy realizacji prawa do pracy w okresie dokonujących się aktualnie przemian społecznych i gospodarczych w Polsce.

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II jest miejscem, w którym nie sposób, aby w ramach tego rodzaju sympozjum nie został w sposób szczególny zaakcentowany aksjologiczny aspekt polityki społecznej. Tak też się stało, o czym świadczy treść niniejszej publikacji. Książkę otwiera wprowadzenie noszące tytuł: *W poszukiwaniu klucza do polityki społecznej*. Jego autorem jest o. prof. Jan Mazur, kierownik nowo utworzonej Katedry Polityki Społecznej. Na wstępie stawia on pytanie o to, jaki typ polityki społecznej najlepiej pasuje do realiów istniejących we współczesnej Polsce. Jaki powinien być to model: liberalny, motywacyjny czy redystrybucyjny?

Jest to pytanie skierowane oczywiście do uczestników konferencji.

Aby ułatwić rzeczową dyskusję na ten temat, przygotować dlań odpowiedni grunt o charakterze aksjologicznym. Autor wprowadzenia odwołuje się do przemyśleń Jana Pawła II zawartych w encyklice *Laborem exercens*. Przytacza z niej słowa: „praca ludzka stanowi klucz, i to chyba najistotniejszy klucz, do całej kwestii społecznej, jeżeli staramy się ją widzieć naprawdę pod kątem dobra człowieka” (s. 9). Podkreślając rangę prawa człowieka do pracy, o. prof. Mazur pisze: „W świecie współczesnym praca stanowi dominującą podstawę kształtowania warunków ludzkiej egzystencji. Dlatego o prawie do pracy wypowiadają się autorytety moralne, jak również formułują go w swoich założeniach systemy społeczno-polityczne. Jan Paweł II uzasadnia to prawo podmiotowymi i społecznymi wartościami pracy. Zauważa on, iż podmiotem pracy jest człowiek i tylko człowiek – z całą prawdą o swojej godności i nadprzyrodzonym powołaniu do szczęścia. Prawo do pracy zostało proklamowane także w dokumentach «świeckich», między innymi w konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy czy Europejskiej Karcie Społecznej. Szkoda, iż uznanie prawa do pracy nie zostało zapisane wprost w aktualnie obowiązującej Konstytucji RP” (s. 10).

Pierwszy, niejako wiodący, artykuł pt. *Prawo człowieka do pracy (do pracowania) oraz obowiązek państw jego ochrony* został napisany przez ks. prof. dra hab. Franciszka Janusza Mazurka, kierownika Katedry Katolickiej Nauki Społecznej i Etyki Społeczno-Gospodarczej KUL. Przedstawia on analizę dokumentów ONZ i innych organizacji, które odnoszą się bezpośrednio do prawa człowieka do pracy. Autor wskazuje też na stanowisko przeciwników prawa do pracy, kiedy przytacza ich opinię, że „prawa wolnościowe mają charakter «negatywny», gdyż są realizowane wówczas, jeśli państwo powstrzymuje się od interwencji w życie autonomicznej i wolnej jednostki, innymi słowy, są to prawa «od» i «przeciw» interwencji państwa” (s. 25). Artykuł kończy refleksja Autora na temat prawa człowieka do pracy twórczej.

Z kolei prof. dr hab. Jerzy Wratny z Uniwersytetu Rzeszowskiego pisze na temat: *Obecność prawa do pracy w prawie międzynarodowym i europejskim*. Zauważa on znaczącą rolę, jaką odegrała ONZ w „tworzeniu” prawa do pracy. Oto jego własne słowa:

„Międzynarodowe prawo do pracy to prawo uchwalone pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych, głównie z inicjatywy Międzynarodowej Organizacji Pracy. Prawo do pracy jako postulat moralny i norma prawna zostało wyraźnie wprowadzone do międzynarodowego katalogu praw człowieka po II wojnie światowej przez ONZ; cytuje się w tym miejscu postanowienie art. 23 § 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ z 1948 roku, zgodnie z którym «każdy człowiek ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru pracy, do sprawiedliwych i zadowalających warunków

pracy, oraz do ochrony przed bezrobociem»" (s. 41).

Prof. Jerzy Wratny zaznacza, że z prawem do pracy wiążą się: „dwa wielkie komponenty tego prawa. Są to: wolność pracy (zakaz pracy przymusowej) oraz zakaz dyskryminacji w dostępie do zatrudnienia” (s. 46). Unia Europejska jest wymieniona jako organizacja, która wniosła szczególnie wkład w zakresie ochrony przed taką dyskryminacją.

Następny referat zamieszczony w prezentowanej książce został napisany przez prof. dra hab. Antoniego Rajkiewicza z Uniwersytetu Warszawskiego i nosi tytuł: *Realizacja prawa do pracy jako przedmiot aktywności państwa i niektórych organizacji społecznych*. Autor szuka odpowiedzi na pytanie: jaka może być rola państwa oraz organizacji społecznych w realizacji prawa do pracy? Pisze: „Rzecz jasna, że do głoszenia tego prawa zobligowane są wszystkie te organizacje, które związane są doktrynalnie z nurtami społecznymi, traktujące w swej aksjologii pracę jako wartość o szczególnym znaczeniu. W układzie instytucjonalnym można jednak wymienić dwie formacje, które w sposób praktyczny służyć powinny frontowi pracy. Są to związki zawodowe i spółdzielczość” (s. 53-54).

Prof. dr hab. Adam Biela z KUL – senator Rzeczypospolitej Polskiej porusza w swoim opracowaniu temat: *Samozatrudnienie jako pozytywna reakcja na bezrobocie*. Najpierw przedstawia jego najbardziej kluczowe zagadnienia, pisząc: „W opracowaniu tym wskażemy najpierw na szersze tło, jakim jest bezrobocie w wymiarze makroekonomicznym. Następnie zasygnalizujemy wymiar psychospołeczny bezrobocia. Po tych naświetleniach omówimy samą specyfikę bezrobocia młodzieży, zwracając uwagę na jego konsekwencje psychologiczne, społeczne oraz ekonomiczne. Centralną kwestią, która zostanie omówiona w tym opracowaniu, jest wskazanie, iż samozatrudnienie w ramach przedsiębiorczości małego biznesu jest podstawową ofertą programowo-edukacyjną jako radzenie sobie z bezrobociem przez młodzież uczącą się, studiującą oraz kończącą szkołę” (s. 61).

Niezwykle interesujące rozważania prof. dra hab. Mieczysława Kabaja z Polskiej Akademii Nauk na temat: *Elementy strategii promowania zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu i ubóstwu* składają się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej Autor przedstawia „diagnozę, główne cechy polskiego bezrobocia, źródła ubóstwa i wykluczenia społecznego, w drugiej – elementy programu utworzenia 2 mln miejsc pracy do 2010 roku, ograniczenia bezrobocia, ubóstwa i wykluczenia społecznego” (s. 79).

Ks. prof. dr hab. Leon Dyczewski, kierownik Katedry Socjologii Kultury KUL i jednocześnie przez wiele lat zajmujący się zagadnieniami z obszaru polityki społecznej, opisuje „wieloaspektowe skutki bezrobocia” Wśród nich wymienia: ekonomiczne, biologiczne, psychiczne, społeczne, polityczne czy kulturalne skutki bezrobocia. W ramach tej prezentacji pisze:

„Konieczny jest proces demarginalizacji milionów osób i całych rodzin. Muszą one być włączone w aktywne uczestniczenie w życiu społecznym. Jeżeli to nie nastąpi w najbliższych latach, rozmiary marginalizacji jeszcze się powiększą i miliony ludzi będzie oczekiwało wszechstronnej pomocy od państwa, którą będzie musiało ono organizować w wymiarach:

ekonomicznym, by w środku Europy w XXI wieku miliony ludzi nie żyły w trwałym niedostatku i biedzie;

biologicznym, by miliony ludzi nie umierały przedwcześnie z niedostatku i niedoleczenia i by nie rodziły zbyt słabego psychofizycznie przyszedłego pokolenia;

- społecznym, by osoby i rodziny zmarginalizowane nie były przyczyną napięć i niepokojów społecznych;

- kulturowym, by z braku odpowiedniego wykształcenia osoby zmarginalizowane nie miały trudności w rozumieniu podstawowych pojęć i problemów nowoczesnego społeczeństwa” (s. 118-119).

Następny artykuł noszący tytuł: *«Laborem exercens» a bezrobocie w Polsce*, którego autorem jest prof. dr hab. Julian Marian Auleytner z Uniwersytetu Warszawskiego, wskazuje na katastroficzne skutki bezrobocia, a zwłaszcza bezrobocia młodzieży. Stwierdza, że „polski potencjał młodzieży jest skutecznie marnowany i stanowi źródło narastających konfliktów społecznych. Marnotrawstwo przejawia się w szczególności masowymi wyjazdami sezonowymi młodzieży w poszukiwaniu pracy za granicą” (s. 124).

Profesor wyjaśnia, dlaczego encyklika społeczna Jana Pawła II, napisana w 1981 roku, nadal stanowi ważne odniesienie, którym warto się posil-kować przy rozpatrywaniu problemu bezrobocia w Polsce. Oto jego własne słowa: „Encyklika *Laborem exercens* była próbą odwrócenia myślenia o bezrobociu poprzez analizę znaczenia pracy. To praca (i system pracy) – a nie bezrobocie – zdaniem Jana Pawła II jest modelowym kluczem do zmiany obecnego stanu. Polityka nie może więc bagatelizować systemu wartości, jaki proponuje Papież Polak w sprawach naszego kryzysu pracy” (s. 128).

Dr Tomasz Wójcik z Rady Administracyjnej Międzynarodowego Biura Pracy w Genewie rozwija temat: *Zakres odpowiedzialności zarządów firm za stan bezrobocia*. Na wstępie zwraca uwagę na wagę problemu bezrobocia w skali światowej. W 2003 roku liczba bezrobotnych wynosiła bowiem 186 milionów, 550 milionów pracujących żyło na poziomie 1 USD dziennie, a 840 milionów pracujących żyło na poziomie 2 USD dziennie (por. s. 129). Autor wymienia i opisuje trzy rodzaje odpowiedzialności zarządów firm za stan bezrobocia. Należą do nich: odpowiedzialność zdroworozsądkowa, odpowiedzialność prawna oraz odpowiedzialność moralna (s. 139-140).

W końcowej części książki ks. prof. dr hab. Bronisław Mierziński pisząc o *Aktywnej trosce Kościoła o bezrobotnych* stwierdza, że „żadna in-

stytucja w Polsce nie czyni tyle, by pomóc bezrobotnym i ich rodzinom, ile Kościół katolicki” (s. 142). Dalej Autor charakteryzuje najważniejsze aspekty tej troski Kościoła o bezrobotnych.

Podsumowanie książki stanowi wypowiedź prof. dra hab. Stanisława Wójcika, dyrektora Instytutu Socjologii KUL. Nosi ona tytuł: *Polityka społeczna a prawo do pracy*. Stwierdza on między innymi: „Mamy dzisiaj w Polsce równie dramatyczną sytuację, wynikającą z konieczności reformowania struktury produkcyjnej kraju, stymulowanej przez system gospodarki rynkowej, a zwłaszcza w sferze zmagania się z bezczynnością zawodową około 20% ludności zdolnej do pracy i chcącej pracować. Dlatego uważam, że nie powinno być wątpliwości, co do aktywnego włączenia się państwa w sprawę wspierania prawa do pracy” (s. 155).

W sumie trzeba przyznać, że książka pt. *Prawo do pracy a polityka społeczna* zawiera w sobie wiele cennych opracowań, których autorzy nawiązują wieloaspektowość problemu pracy czy zatrudnienia, jak również bezrobocia. Można znaleźć w niej trafne uwagi i propozycje konkretnych rozwiązań. Nie są one bez znaczenia szczególnie dla tych wszystkich, którzy ponoszą odpowiedzialność za podejmowane decyzje w obszarze polityki społecznej.

[Powyższa prezentacja jest nieznacznie poprawioną wersją recenzji, która po raz pierwszy ukazała się w najnowszym numerze czasopisma „Roczniki Nauk Społecznych” wydawanego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II i Towarzystwo Naukowe KUL].

Krzysztof Krul